

Rezumatul activității și a rezultatelor obținute în proiect în anul 2025

Cifra proiectului 25.80012.0807.62SE

Denumirea Proiectului Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova

Au fost investigate și colectate imagini și forme artistice din pictura creată de-a lungul a 30 de ani (1960-1990) în spațiul republicii moldovenești, care exprimă voința de comunicare și creație fără limite. Selecția acestora a avut în vedere criterii precum originalitatea, valoarea istorică, relevanța conceptuală și capacitatea de a ilustra transformările profunde traversate de arta plastică locală în decursul celor treizeci de ani analizați. Colecția adunată descoperă, pe de o parte, lucrări de artă abstractă *underground* ale unor artiști care s-au afirmat în perioada sovietică și sunt cunoscuți ca apelând, în general, la *mimesis*, unii reușind chiar să fie acceptați de ideologii realismului. Acești și-au propus o formă de artă care nu se vrea mimetică, ci una creativă, prin care se ajunge fie la o geometrie abstractă, fie la un delir oniric. Pe de altă parte, se vede explicit că aceștia au reușit să creeze un teren propice exploziei de experimente nonfigurative de după 1990. De la instalații la performance, de la arta obiectuală la fotografia conceptuală și videoart, patrimoniul formativ al artiștilor din perioada 1960–1990 s-a dovedit un fundament solid pentru reformularea limbajului artistic în Republica Moldova.

Au fost analizate, în detaliu, reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura apărută pe teritoriul actualei Republici Moldova începând cu anii '60 ai secolului trecut, când climatul cultural era marcat de efectele „dezghețului hrușciovist”. Această perioadă, deși limitată în amplitudinea libertăților reale, a permis totuși afirmarea unor noi forme de expresie, a unor teme până atunci marginalizate și a unor voci care au îndrăznit să exploreze, în registre simbolice sau aluzive, multiplele sensuri ale libertății. În acest context, au fost investigate modurile în care scriitorii au articulat tensiunea dintre constrângerile ideologice și aspirațiile individuale, felul în care au recurs la metaforă, alegorie sau mit pentru a eluda cenzura, precum și maniera în care au reconfigurat relația dintre individ și autoritate. Studiul a avut în vedere atât operele canonice ale epocii, cât și producțiile literare mai puțin cunoscute, în încercarea de a contura un tablou cât mai nuanțat al evoluției ideii de libertate în cultura scrisă basarabeană.

Cartea *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*, autor Aliona Grati, Editura Arc, 2025 este un studiu biografic amplu și minuțios documentat atât prin scrierile autorului – cărți autobiografice, memorii, amintiri, jurnale –, cât și printr-o colecție impresionantă de mărturii ale celor care l-au cunoscut pe Paul Goma în România și în exil. În planul cercetării, au fost analizate reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura lui Paul Goma, scrisă în Republica Socialistă România, într-un context istoric marcat de constrângeri ideologice severe și de mecanisme coercitive atent calibrate. Studiul a urmărit felul în care scriitorul reconstituie tensiunea dintre individ și aparatul represiv al statului, modul în care confruntă compromisul moral și frica, precum și felul în care transformă scrisul într-un act de rezistență, într-un spațiu interior al libertății neconfiscate. În acest fel, opera lui Paul Goma se conturează ca una dintre cele mai lucide și radicale expresii ale ideii de libertate în literatura română aflată sub regimul totalitar.

Conducătorul de proiect _____ Natalia PROCOP

Data: 27 noiembrie 2025

LȘ

Summary of the Activities and Results Achieved in the Project in 2025

Project Code 25.80012.0807.62SE

Project Title Art as an excellent form of representation of freedom: the image of freedom in the painting and literature of the Republic of Moldova

Images and artistic forms from paintings created over a span of 30 years (1960–1990) in the Moldavian Republic were investigated and collected, focusing on those that express the drive for unrestricted communication and creativity. Their selection was based on criteria such as originality, historical value, conceptual relevance, and the capacity to illustrate the profound transformations experienced by local visual art during the three decades under analysis. The collected works reveal, on the one hand, underground abstract art created by artists who emerged during the Soviet period and who were generally known for using mimesis, with some even managing to be accepted by the ideologues of Socialist Realism. These artists sought to develop a form of art that rejected mimesis in favor of creative expression, leading either to abstract geometry or to dreamlike, oneiric imagery. On the other hand, it is evident that they helped create fertile ground for the explosion of nonfigurative experiments that followed after 1990. From installations to performance, from object-based art to conceptual photography and video art, the formative heritage of the artists active between 1960 and 1990 has proven to be a solid foundation for the redefinition of the artistic language in the Republic of Moldova.

The artistic representations of the idea of freedom in literature published on the territory of today's Republic of Moldova were analyzed in detail, starting from the 1960s, when the cultural climate was shaped by the effects of the “Khrushchev Thaw.” Although limited in the scope of real freedoms, this period nonetheless allowed for the emergence of new forms of expression, previously marginalized themes, and voices that dared to explore, in symbolic or allusive registers, the multiple meanings of freedom. In this context, the study examined the ways in which writers articulated the tension between ideological constraints and individual aspirations, the use of metaphor, allegory, or myth to evade censorship, as well as the manner in which they reconfigured the relationship between the individual and authority. The analysis considered both the canonical works of the period and lesser-known literary productions, in an effort to outline a nuanced picture of the evolution of the idea of freedom in Bessarabian written culture.

The book *The Ark of Goma. The Biography of a Writer*, by Aliona Grati, Arc Publishing House, 2025, is an extensive biographical study, thoroughly documented both through the author's own writings –autobiographical books, memoirs, recollections, journals – and through an impressive collection of testimonies from those who knew Paul Goma in Romania and in exile. From a research perspective, the study analyzes the artistic representations of the idea of freedom in Paul Goma's literature, written in the Socialist Republic of Romania, within a historical context marked by severe ideological constraints and carefully calibrated coercive mechanisms. The research examines how the writer reconstructs the tension between the individual and the repressive apparatus of the state, how he confronts moral compromise and fear, and how he transforms writing into an act of resistance, into an inner space of uncompromised freedom. In this way, Paul Goma's work emerges as one of the most lucid and radical expressions of the idea of freedom in Romanian literature under the totalitarian regime.